

Методологія аналізу соціальних конфліктів за проектом "Розробка пілотної моделі мапування соціальних конфліктів на прикладі п'яти районів півдня Одеської області"

Метою дослідження є виявлення факторів чутливості, що призводять до конфліктів в Татарбунарському, Кілійському, Ренійському, Ізмаїльському та Болградському районах півдня Одеської області.

Предметом дослідження є фактори, що призводять до соціальної напруги та соціальних конфліктів в громадах.

Враховуючи часові обмеження проекту та обмеженість ресурсів організації-виконавця проекту, яких недостатньо для повноцінного та якісного аналізу усього спектру існуючих в громадах конфліктів, **аналізуватимуться найбільш резонансні та серйозні конфлікти**, серед яких:

- конфлікти, пов'язані із національними меншинами;
- конфлікти, пов'язані із підозрою щодо вчинення резонансних злочинів представниками влади;
- конфлікти, пов'язані із підозрою щодо вчинення резонансних злочинів представниками правоохоронних органів;
- конфлікти, пов'язані із підозрою щодо вчинення резонансних злочинів представниками судових органів;
- конфлікти, що стосуються відносин бізнесу та влади та зачіпають інтереси значної кількості громадян чи членів територіальної громади;
- земельні конфлікти, які стосуються питань права користування земельними ділянками (оренда пасовищ, оренда розпайованих земель тощо);
- конфлікти, пов'язані з проросійсько налаштованими громадянами та громадянами, що мають сепаратистські настрої;
- конфлікти, пов'язані із внутрішньо переміщеними особами;
- конфлікти, пов'язані з проведенням АТО та мобілізаційної кампанії Збройних Сил України;
- конфлікти, пов'язані з релігійними почуттями та відносинами в громаді (особливо в контексті процесу створення єдиної помісної української автокефальної православної церкви);
- використання "мови ворожнечі" в ЗМІ, як такої, що формує або посилює стереотипи в населення по відношенню до певної групи людей.

Фокусація уваги саме на цих видах конфлікту обґрунтовується:

- реальним ризиком застосування насильства (аж до фізичного) стосовно певних соціальних груп (наприклад, національних меншин), що може проявитися у вигляді самосудів, які владним органам буде вкрай важко зупинити;

- підривом довіри до легітимних органів влади, інститутів правосуддя та очікувань «справедливості» з боку громади (у випадку підозри щодо вчинення злочинів представниками органів державної влади чи місцевого самоврядування, правоохоронних чи судових органів);
- знищенням або суттєвим зменшенням/ускладненням економічних основ благополуччя значної частини громади внаслідок конфлікту між владою та бізнесом;
- агресією по відношенню до громадян, які є носіями проросійських поглядів чи сепаратистських настроїв чи звуженням їхніх гарантованих законом прав;
- створенням атмосфери недовіри чи цькування по відношенню до внутрішньо переміщених осіб (підозри в проросійських чи сепаратистських настроях, побоювання недружніх дій чи свідомого підриву устоїв громади);
- створенням атмосфери недовіри чи цькування по відношенню до військовослужбовців Збройних Сил України, які повернулися з фронту (намагання помститися за загиблих з того боку фронту, побоювання недружніх дій тощо).

Звісно, що в подальших дослідженнях по закінченню проекту з більшим часовим та інституційним ресурсом даний аналіз може бути розширений та доповнений іншими видами конфліктів, що відбувались на теренах півдня Одеської області.

Хронологічні рамки дослідження становитимуть з 1 січня 2014 по 25 січня 2019 року (фактичне закінчення проекту). Вибір саме таких часових рамок пояснюється тим, що саме з 2014 року відбулись системні виклики українській державі (включно з російською військовою інтервенцією в Україну), що не могли не позначитися на конфліктності на рівні територіальних громад. Відповідно, саме з того часу українські інституції займаються вирішенням зазначених конфліктів, що дозволяє оцінити успішність/неуспішність вирішення значної частини з них.

Алгоритм дослідження:

Задля отримання об'єктивних та достовірних даних дослідження складатиметься **з двох етапів**:

1. Моніторинг найбільш популярних медіаресурсів та соцмереж на наявність опублікованих матеріалів щодо конфліктів, які виникають в громадах.

Це дозволить зрозуміти, які питання найчастіше викликають конфлікти в громадах[1], як на них реагували залучені сторони та зокрема владні установи, а також оцінити наслідки цього конфлікту на предмет його завершеності (чи вирішений він, чи знаходиться в активній фазі, чи перейшов в латентну фазу).

Для цього три залучених експерти здійснюватимуть моніторинг публікацій за вказаний період 10 локальних ЗМІ області (7 з яких – на півдні області), які мають найбільше охоплення аудиторії, а також моніторинг найбільш популярних соцмереж в режимі реального часу. Після виявлення повідомлення про конфлікт, який відповідає параметрам дослідження, експерти типологізують його та заносять до відповідної онлайн-таблиці.

До кожного внесеного до онлайн-таблиці конфлікту експерти додаватимуть відповідне посилання на повідомлення ЗМІ, короткий опис повідомлення, визначатимуть сторони конфлікту,

зазначатимуть дату прояву конфлікту та його завершення (якщо конфлікт зник з публічної площини).

Після цього відповідальна за розміщення інформації на онлайн-карті особа перевірятиме правильність визначення експертами типу, виду конфлікту та залучених сторін, а також вноситиме відповідну інформацію на онлайн-карту. Кожному типу та виду конфлікту відповідатиме свій символ та колір, що забезпечуватиме наглядність та зрозумілість розміщеної на онлайн-карті інформації.

2. Проведення соціологічного дослідження шляхом організації п'яти фокус-груп в зазначених пілотних районах серед активу районів з числа вчителів, громадських активістів, національних меншин, журналістів та представників органів місцевого самоврядування з метою виявлення рівня знань про визначення поняття та характеристики конфлікту, виявлення соціальної напруженості в регіоні щодо потенційних точок напруження, що можуть призвести до конфлікту.

Метод фокус-груп (метод групового фокусування інтерв'ю, або метод фокусування в групі) полягає в опитуванні 8 - 10 респондентів у певному часовому інтервалі (від 1 до 2,5 годин) під управлінням модератора.

Дослідження за допомогою фокус-груп - це ретельно спланована акція, що передбачає цикл послідовних дискусій. Мета фокус-групи полягає в тому, щоб допомогти розкритися її учасникам і дати можливість дізнатися дослідникам, що люди відчують і думають насправді.

Основною перевагою даного методу є можливість оперативного одержання так званої глибинної інформації в невеликій групі респондентів. Суть методу полягає в тому, що увага учасників фокусується на досліджуваній проблемі, з метою визначити відношення до поставленої проблеми, з'ясувати мотивацію тих або інших дій. У фокус групі застосовуються методи глибинного групового інтерв'ю, які дозволяють "витягти" з респондента інформацію, яка не лежить на поверхні, що показує широкий спектр відносини до проблеми.

Запорукою успіху методу фокус-груп (його об'єктивності, науковості, валідності) є процес відбору учасників для проведення дискусій, особливо з огляду на загальне незначне число респондентів, залучених до дослідження.

Для досягнення одного з завдань проекту виконавцями плануються наступні дії:

- Відбір та запрошення учасників.
- Складання питань/підготовка сценарію.
- Вибір місця проведення фокус-групи.
- Проведення ФГ.
- Післядія (транскрипт, аналітичний звіт/ рекомендації).

Результати, отримані в результаті їх проведення, можуть бути основою для прийняття подальших рішень щодо вирішення конфліктів в громадах та зниження рівня соціальної напруги на півдні Одеської області.

Методика дозволяє відібрати учасників для постійно діючої групи локальних експертів з метою моніторингу потенційних конфліктів або конфліктів, що виникли нещодавно. Така група являє собою «центр керування», який буде долучати експертні організації з миротворчості, медіації та/або правозахисної діяльності для трансформації існуючих конфліктних ситуацій/превенції конфліктів.

Це дослідження дозволить доповнити результати першого етапу моніторингу, включивши до об'єкту дослідження ті важливі конфлікти, які відповідають параметрам даного дослідження, однак залишилися поза увагою ЗМІ.

Типи та види конфліктів.

В даному дослідженні **конфлікти**, що відповідають заданим параметрам, **будуть поділятися** в залежності від гостроти (а відповідно і потенційної небезпеки) **на такі три типи**:

1) Гострі (пов'язані з насильством або погрозою насильства або ж участю в конфлікті представників влади):

- випадки агресії на адресу етнічної або соціальної групи (зокрема, релігійної спільноти);
- резонансні злочини, у вчиненні яких підозрюються представники влади або правоохоронних чи судових органів;
- погроза насильством на адресу конкретної соціальної або релігійної групи.

Такий тип конфліктів, як найбільш небезпечний, буде позначатися помаранчевим кольором.

2) Помірно гострі (пов'язані з окремими інцидентами щодо представника чи представників певної соціальної групи, що відбулись в умовах негативних настроїв або атмосфері нетерпимості):

- агресія чи фізичні напади на представника чи представників етнічної спільноти чи певної соціальної групи через належність до вказаної групи, що виникла внаслідок вчинення ними злочину;
- випадки фізичного насильства по відношенню до затриманого за підозрою у вчиненні злочину через зневіру у правосуддя та впевненість, що затриманого не буде притягнуто до відповідальності (самосуд);
- нерезонансні злочини, у вчиненні яких підозрюються представники влади, і які не розслідуються тривалий час, винні не покарані, а перспектива притягнення їх до відповідальності досить туманна;
- протистояння органів влади чи протистояння всередині органу місцевого самоврядування, яке призводить до паралізування роботи органу влади та ігнорування інтересів мешканців громади.

Такий тип конфлікту, як помірно гострий, позначатиметься жовтим кольором.

3) Не гострі (спротив впроваджуванню урядом реформ, формування негативного образу етнічної чи соціальної групи засобами масової інформації за допомогою використання в публікаціях «мови ворожнечі» або неналежної модерації коментарів під ними):

- конфлікти, пов'язані із спротивом мобілізації та призову до лав Збройних Сил України;
- конфлікти, викликані негативним відношенням чи спротивом тим реформам, які відбуваються в державі та, відповідно, в територіальних громадах;
- некоректні вислови представників ЗМІ та використання «мови ворожнечі» по відношенню до представників національних меншин та соціальних груп;
- випадки дискримінації національних меншин та певних соціальних груп на рівні закону чи місцевого адміністративного рішення;
- конфлікти, між соціальними групами, пов'язані з підозрою в сепаратизмі або недостатнього патріотизму.

Такий тип конфлікту позначатиметься світло-жовтим кольором.

За видами конфлікти будуть поділятися на:

- політичні - пов'язані з боротьбою за владу окремих груп;
- управлінські - виникають в процесі розробки чи реалізації управлінського рішення; здійснення функцій владними структурами;
- децентралізаційні - пов'язані з добровільним об'єднанням громад;
- бізнесові - конфлікти між суб'єктами підприємницької діяльності, які зачіпають інтереси значної частини громади;
- земельні - конфлікти пов'язані з боротьбою за право користування земельною ділянкою (оренда пасовищ, оренда розпайованих земель тощо);
- екологічні - пов'язані з боротьбою за збереження природних ресурсів та недопущення дій, які можуть призвести до їх зменшення чи знищення;
- міжнаціональні - конфлікти, що виникають в процесі взаємодії різних національних груп або внаслідок вчинення резонансного злочину окремими представниками національної групи;
- релігійні - пов'язані з особливостями реалізації права громадян на вільне віросповідання;
- освітні - виникають в процесі реалізації державної політики в сфері освіти та освітньої реформи;
- медичні - виникають в процесі реалізації державної політики в сфері охорони здоров'я та медичної реформи;
- девіантні - пов'язані із вчиненням резонансних злочинів представниками органів влади, правоохоронних та судових органів, а також резонансних злочинів, в яких в тій чи іншій мірі бере участь значна частина громади.

На основі нанесених на карту даних робитимуться висновки щодо типів конфліктів, притаманних конкретному регіону, а також рівня конфліктності в кожному районі півдня Одещини. Зокрема, визначатимуться райони з найбільшою кількістю конфліктів та з найбільш гострими конфліктами. Ця інформація згодом може бути використана організаціями, які професійно займаються медіацією, для вирішення вказаних конфліктів чи, принаймні, для переведення їх з гострої фази до латентної.

[1] з урахуванням фактору, що зазначені публікації охоплюють не всі конфлікти, а лише ті, які засоби масової інформації сприйняли як достатньо важливі, аби проінформувати про них

Дана методологія була розроблена в рамках проекту "Розробка пілотної моделі картування соціальних конфліктів на прикладі п'яти районів півдня Одеської області" реалізувався Громадською організацією «Регіональний аналітичний центр» спільно з Програмним офісом Форуму громадянської служби миру (forumZFD) в Україні.